

Rajka Švrljuga

Utjecaj Avicenine filozofije u Europi

UDK 1 Ibn Sina
1 (4)

Sažetak

Abu Ali ibn Avicena jedan je od najvećih filozofa. Njegovo djelo čiji je utjecaj na zapadnu misao bio presudan jest *Kitāb al-Shifā* (Liječenje), neka vrsta filozofske Sume ili enciklopedije u osamnaest svezaka. Ovo je djelo značajno i stoga što je spretno spajalo Aristotelovo učenje s novoplatonizmom. U ovom radu daje se kratka recepcija Aviceninih misli i djela. Za suvremenu situaciju nije bitno odumiranje filozofskog mišljenja nego je potrebna njegova drugačija epistemološka pozicija.

Ključne riječi: Europa, Avicena, filozofija.

Uvod

Jedno od obilježja suvremenih obrazovnih prilika u Europi jest težnja ka elitnosti i izvrsnosti. Otkako je prvi put objavljeno, djelo Konrada Paula Liessmanna *Teorija neobrazovanosti: zablude društva znanja*¹ potiče razna kolebanja i rasprave. Liessmann tvrdi da se danas pod etiketom elitnosti i izvrsnosti središnja uloga u sferi znanosti pridaje istraživačkim institutima.

U privilegiranom su položaju osobito fakulteti koji se bave prirodnim znanostima. Riječ je o ustanovama čije istraživačke djelatnosti, po pravilu, rezultiraju otvaranjem novih tržišta. Osim materijalno izvrsno opskrbljenih istraživačkih instituta na jednoj, na drugoj strani su osiromašena sveučilišta i visoke škole. U tom su kontekstu najugroženije društvene i humanističke znanosti koje nisu kompatibilne s koncepcijom elitnosti i izvrsnosti.

Liessmann se divi njemačkom filozofu Güntheru Andersu koji je razvio filozofsku antropologiju za doba tehnologije, a koja između ostalog donosi i učinke masovnih medija na naše emocionalno i etičko postojanje. U poglavlju "Obrazovanje, poluobrazovanost, neobrazovanost" napada viziju obrazovanja koja se svodi na timski rad. Nasuprot toj viziji izdvaja antički ideal i humanistički koncept obrazovanja u kojem se obrazovanje prije svega vidi kao samoobrazovanje autonomnog subjekta koji sudjeluje u zajednici.²

Hipoteza prema kojoj bi danas prihvaćeni oblik, to jest obrazovanje, bio izvoran, polazi s jedne strane od kontinentalne filozofije – kritički idealizam (Kant, Fichte, Schelling, Hegel), a s druge strane od anglosaksonske filozofije – pozitivizam. Činjenica je da smo prije nekog vremena svjedočili spektakularnom suočenju – debati između Slavoj Žižeka i Jordana Petersona.

Kritički idealizam

Mark Fisher, britanski pisac i kritičar, jedan od utemeljitelja Odjela za istraživanje kibernetičke kulture, (Sveučilište u Londonu), angažira

se u problemu povijesti, koji danas djeluje zastarjelo, barem u onom obliku u kojem je on aktualan u doba klasičnog idealizma, a i kasnije. Dominira mišljenje da je povijest povezana s prirodnim statusom i sudbinom, a zatim kapitalističko realističko shvaćanje, formulirano maksimumom "poslovne ontologije" u kojoj je jednostavno očigledno da se sve u društvu, uključujući zdravstvo i obrazovanje, treba voditi kao posao.

Fisherovo stajalište je ustvari odgovor na kritike neoliberalizma i novih oblika vlasti koji se odnose na logiku kapitalizma i tržišta za sve oblike upravljanja. Vanjsko-socijalni moment, to jest globalna kompetencija, zbog koje smo svi u neprestanom tržišnom natjecanju, u suprotnosti je s unutaršnjim subjektivnim momentom, to jest poviješću koja se odvija izvan volje čovjeka. Kapitalizam ne leži toliko u tome da se uzme od siromašnih i da bogatima, nego nas lišava i najmanjeg utjecaja na povijest i lišava povijest ikakvog vidljivog smisla.³

Marksistički orijentiran kritičar Fredrik Jameson nekad je s užasom pisao o načinima pomoću kojih se kapitalizam probijao u samo nesvjesno, danas je činjenica da se kapitalizam utkan u život snova stanovništava uzima kao samorazumljiva činjenica. Gledajući film *Djeca čovječanstva (Children of Men)* Alfonsa Cuaróna iz 2006. godine, ključnu scenu, lik kojeg glumi Clive Owen, ne možemo se ne sjetiti riječi koje se pripisuju Fredricu Jamesonu i Slavoju Žižeku: da je lakše zamisliti kraj svijeta nego kraj kapitalizma. Ta krilatica zahvaća zapravo Fisherov pojam *kapitalistički realizam*; rašireni predosjećaj ne samo da je kapitalizam jedini održivi politički i ekonomski sustav nego i da je danas nemoguće čak zamisliti neku njegovu suvislu alternativu.⁴

I André Comte-Sponville svojom knjigom *Je li kapitalizam moralan: O nekim smiješnostima i tiranijama našega vremena* (2006) naćeo je također problem uređenja u kojem bi pojedinac i zajednica mogli biti sretni. Autor se uključuje u diskusiju o moralu i društvu bez konflikata. Riječ je o moralu u diskursu: "Ukratko, moral je 80-ih

¹ Konrad Paul Liessmann, *Teorija neobrazovanosti: zablude društva znanja*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2008, str. 154.

² Ibidem, str. 176.

³ Mark Fisher, *Kapitalistički realizam: Zar nema alternative*, Ljevak, Zagreb, 2011, str. 36.

⁴ Ibidem, str. 10.

godina prošlog stoljeća postao aktualno pitanje. Smiješno, postao je pitanje koje je u modi. tako je uvijek kad se radi o modi: to jednostavno ne može proći bez nejasnoća.”⁵

Pozitivizam

To što je August Comte (1798–1857) ušao u povijest filozofije, u prvom redu kao strastveni prirodoslovac uopće, nije toliko netačno koliko možda jednostrano s obzirom na pojam *pozitivizma* u njegovom filozofiranju. Vjerojatno to treba tumačiti između ostalog i time što su njegova djela uspješno kolala knjižnim tržištem. Comteovo djelo, javlja se u širem kontekstu duhovnog vrenja 19. stoljeća, tim izrazom općeg poriva europskog duha da se oslobodi od dotrajalih oblika i sadržaja što mu ih je skrojila nekorisna idealistička spekulacija. Comte želi identificirati korijen same potrebe i nužde tog sveopćeg duhovnog preporoda. Ljudska misao treba da pređe iz metafizičke faze u filozofsku, to jest pozitivnu, da se posveti proučavanju pozitivno utvrđenih činjenica, to jest same stvarnosti. Sve znanosti konvergiraju prema sociologiji. Praktični cilj sociologije mora biti organizacija društva na principu pozitivne znanosti.

To su shvaćanja koja izražavaju povjerenje u ljudski razum i, s time u vezi, u vjeri u to da je razum, koji adekvatno spoznaje stvarnost i po njoj organizira život, uvjet neminovnog progressa. Comte veli: “Ljudskom je poviješću svagda dominirala povijest ljudskoga duha.”⁶ Već u svom polemičkom spisu “Rad i napredak” (1848) postavlja Comte tezu da se moralne i socijalne činjenice mogu jednako tako egzaktno proučavati kao i prirodne pojave. Uz to socijalni fenomeni determinirani su utjecajima prošlih generacija. Traži se ne više toliko spoznaja “za istinom” koliko težnja za ozdravljenjem društva i s time u vezi želja za poboljšanjem uvjeta individualnog i socijalnog života.

⁵ André Comte Sponville, *Je li kapitalizam moralan: O nekim smiješnostima i tiranijama našega vremena*. Masmedia, Zagreb, 2006, str. 12.

⁶ August Comte, *Cours de Philosophie positive*, Presses universitaires de France, Paris, 1947, str. 77–78.

⁷ Rudi Supek, *Herbert Spencer i biologizam u sociologiji*, Naprijed, Zagreb, 1987, str. 9.

Comteov utjecaj na filozofsku i općeznanstvenu misao na prijelazu stoljeća velik je i značajan, a to je uveliko i danas.

U tom nastojanju oko obnove filozofije ubraja se i austrijski fizičar i filozof Ernest Mach (1838–1916). Kao filozof, istaknuti je predstavnik neopozitivizma, koji jedinom realnošću smatra doživljaje ili osjete, a razvija se pod utjecajem Charlesa Darwina i Herberta Spencera.

Charles Darwin je autor prve moderne teorije o evoluciji živih bića prirodnim odabirom. Tu teoriju tematski proširuje i obogaćuje i Ernest Mayr: “Darwinova teorija evolucije sadrži u sebi najmanje četiri manje teorije. Sve one ne moraju nužno ići zajedno, a neke i nisu uvijek prihvatile neke njegove pristaše. Primjerice, prirodni odabir, među prirodoslovcima, nije bio općeprihvaćen sve do nove sinteze 40-ih godina 20. stoljeća.”

Darwin, nije bio neosjetljiv za filozofsku i religijsku dimenziju prirodnih zbivanja: “Dugo sam žalio što sam učinio ustupak općem mišljenju te iz Petoknjžja uzeo izraz stvaranje, kojim sam zapravo mislio *pojavljivanje* putem nekoga posve nepoznatog procesa. Prva je besmislica, u sadašnjem času misliti o postanku života; jednako bi neko mogao misliti o postanku materije.”

Herbert Spencer (1820–1903) engleski filozof, biolog, antropolog i sociolog poznat je po svojoj teoriji socijalnog darvinizma kroz suvremenu povijest. Spenserova su najpoznatija djela *Socijalna statika* (1850) i *Prvi principi* (1862).

Princip razvoja, odnosno napretka, očituje se na svim društveno-historijskim područjima, a taj princip izrasta i nalazi se u tendencijama prilagođavanja čovjeka jednako prirodno kao i u povijesnoj okolini. U toj dinamičkoj prilagodbi izumiru neprikladni oblici života, a ostaju oni jači, a to će reći, za život sposobniji i vredniji. U takvoj životnoj borbi i prilagodbi stečeni oblici života se onda i nasljeđuju. Prema tome, ne bi valjalo sve naše doživljavanje i spoznavanje sveći samo na individualnim asocijativnim vezama dobivenu sliku svijeta, nego ima i nasljedstvom stečenih *navika* koje se kao urođene nalaze u našoj svijesti. Spenser je izraziti filozof evolucionizma, jer je upravo po njemu kategorija razvoja bila jednako upravljena na anorgansko kao i na

organsko područje, ali isto tako dosljedno i na duhovno, socijalno, pa konačno i na kozmičko. On veli: “Uvijek nanovo pokazalo se na različite načine, da je najdublja istina koju možemo doseći samo niz sudova o najširoj jednoličnosti danih veza u našem iskustvu između Materije, Pokreta i Sile; te da su Materija, Pokret i Sila samo simboli Nepoznate stvarnosti.”⁷

Tek francuski filozof Tek Etienne Gilson u Bergsonu pronalazi prvorazrednog filozofa koji se udaljuje od neokantovskih kritika i Comteovog pozitivizma te koji daje francuskoj filozofiji smisao za konkretno.

Kratka recepcija i utjecaj Avicene na europsku misao

Islamska filozofija u diskusiji koja iako se djelom neposredno nastavlja na grčko spekulativno mišljenje, ipak sadržava i vlastite osobine, koje ne potječu iz grčkih izvora.

Specifičnost određenih kategorijalnih struktura osjeća se najprije u nemogućnosti nekih naturalistički nastrojenih mislilaca pri usvojenju ontoloških pretpostavki Platonove strukture o idejama.

Ni Aristotelova korektura Platonovih postavki, iako je principijelno usvajaju, za njih ne znači metafizičko prevladavanje ili napuštanje Platona.

U duhu platonizma i neoplatonizma konstitutivni regulativni princip nije gibanje kao kod Aristotela, nego svjetlo. Kad je riječ o počelima bića, ne radi se o nekoj supstancijalnoj posebnosti, kao što tvrde Aristotel i njegovi sljedbenici govoreći o elementima, nego o osobitim svojstvima općenitoga, jedinstvenog bitka, od kojih različitim svezivanjem nastaju posebna bića. A temeljna općenita svojstva tog jedinstvenog bitka su svjetlo, toplina, vlaga i prostor.

Tu je izvor komplikacija, koje dosežu vrhunac u razradi problema univerzalija i u razračunavanju Tome Akvinskog s Avicenom i Averroesom.

Avicena zaoštava realističku tendenciju u problemu univerzalija, a isticanjem važnosti induktivnog iskustvenog mišljenja u spoznaji bivstvene prirode stvari. Time se istovremeno udaljuje od aristotelovskog utjecaja i približuje neoplatonskom.

U vezi s time kod njega se najsnažnije očituje i teorija emanacije. Nove ideje, po kojima se njegova filozofija odvaja i od grčkih i od islamskih neposrednih prethodnika, formuliraju se u vrlo istančanim slojevima problematike.

Složenost se povijesnih okolnosti jasno ogleda već iz biografskih podataka o njemu. U svojoj autobiografiji Avicena kaže: “Pročitao sam Aristotelovu *Metafiziku*, ali nisam razumio što ona sadrži i bio sam zbunjen pitanjem autorove svrhe, tako da sam je pročitao četrdeset puta i stoga je naučio napamet. Usprkos tome, još je nisam razumio, odnosno nisam razumio šta se njome smjera.”⁸

Ipak, Avicena nije bio toliko pasivan da ne bi “ispravljao” svoje učitelje.

Kritički pojam u razradi njegovog sistema na svim područjima postaje *kontingencija* (*imkān*).

Prema Aristotelovoj definiciji, kontingentno je ono što može isto tako biti kao i ne biti. U logici je kontingencija jedan od četiri modaliteta: nužno, moguće, nemoguće i kontingentno. Avicena isključuje Aristotelov modus kontingencije iz razloga ontološke prirode; kontingenciji kao slučajnosti u svijetu nema mjesta u njegovoj kozmologiji. Avicenina se filozofija polarizira oko odnosa “nužnog i mogućeg bića”.⁹

Da bismo shvatili taj odnos, potrebno je prisjetiti se na Avicenine slike “čovjeka koji lebdi”.

Evidencija je Aviceninog “*Cogita*” intuitivna. Nemoguće je zamisliti da “nužno biće” ne postoji. U ontološkom toku misli analiza ovog pojma pokazuje da redukcija egzistencije bića u svijetu ne dovodi um do kontradikcije. Daljnji je zaključak da bića koja egzistiraju u svijetu moraju biti u određenom smislu efekt “nužnoga bića”. Za razliku od “nužnog bića” njihova je egzistencija samo moguća, promatrana za sebe i individualno. Bitna je osobina “nužnog bića” njegova nužna i trajna djelatnost, a to znači pridavanje egzistencije “mogućim bićima”. Zato u odnosu prema “nužnom biću” i “moguća bića” dobivaju obilježja nužnosti, tako da definicija modusa mogućnosti isključuje kontingenciju u smislu slučajnosti individualne egzistencije.¹⁰

⁸ Dimitri Gustas, *Avicena and the Aristotelian Tradition. Introduction to Reading Avicena's Philosophical Works*, E. J. Brill, Leiden, 1988, str. 238.

⁹ Abu Ali ibn Avicena, *Knjiga naputaka i opasaka*, Demetra, Zagreb, 2000, str. 16.

Avicena razrađuje i hipotetski silogizam. Osam stoljeća prije Hamiltona uvodi kvanifikaciju predikata. Ističe važnost uvjeta pod kojim se donosi sud (vrijeme, mjesto i okolnosti).

Te reforme u logici odgovaraju određenim potrebama spoznaje, koje su daleko od toga da bi bile uvjetovane samo metafizičkim konstrukcijama. Stoičke teorije o hipotetskom silogizmu nadmašuje Avicena eksperimentalnom metodom primjenjujući u medicini mnoga pravila koja su na Zapadu formulirali tek moderni mislioci.

U djelu *Išârât* Avicena daje upozorenje ove vrste: "Ne obraćaju pažnju nikome ko kaže da autor određenog dokaza upotrebljava samo pretpostavke koje su nužne i koje su moguće u većini slučajeva a da ne pretpostavlja ništa drugo. U naučnim pitanjima uopće ne istražujemo ono što je bitno i konstitutivno. To ti je već bilo poznato, a znadeš i za pogrešku onih koji se suprotstavljaju ovoj metodi."¹⁰

A modernim je interpretatorima Avicene misli, osobito Francuzima, palo lako u oči da se tu odstupanje od aristotelovskog modusa kontingencije u logičkim formama nadoknađuje na način da se konstatacije, koje bi trebalo izraziti u tom obliku, vraćaju u naučnijem obliku činjeničnog suda, u duhu teorije o modalitetu suda koju su razradili francuski pozitivisti, a osobito L. Brunschvicg¹², vođen prirodoznanstvenim interesom.

Avicena ustvari traži u poznatim teorijama tačku gdje se može uključiti (prirodna) znanost.

¹⁰ Avicena razlikuje *rûb* od nematerijalnog duhovnog principa. Osim toga, *rûb* nije kao *pneuma* kod Grka ili *prâna* kod Indijaca vezan za predodžbu daha. Zbog spominjane usporedbe s Descartesom citiramo Avicenin lokalizaciju *rûba* koja odgovara Descartesovoj teoriji o hipofizi: *Rûb* je sposobnost smještena "u sredini mozga zbog mnogostrukosti misaonog pokreta". Čedomir Veljačić, *Filozofija istočnih naroda* II, MH, Zagreb, 1982, str. 249. Čedomir Veljačić, *Filozofija Istočnih naroda* II, MH, Zagreb 1982, str. 70.

¹¹ Léon Brunschvicg je suosnivač filozofskog časopisa *Revue de métaphysique et de moral*. Bio je to vodeći časopis na francuskom jeziku za filozofske rasprave u 20. st. Sadržavao je članke Victora Delbosa, Bergsona itd. Postoji i danas.

¹² Vidjeti Roger Bacon, *Opus Majus, Volumes 1 and 2*, translated by Robert Belle Burke, University of Pennsylvania Press, 2016.

¹³ Eric Sidebottom, (2016), Roger Bacon and the beginnings of experimental science in Britain, u: *Journal of the royal society of medicine*, J.R.Soc. Med., 2016, Jun; 106(6), 243-245.

Jedan od prvih tekstova o Aviceni nalazimo u spisu *Opus Maius* Rogera Bacona. U ovom djelu Bacon u kratkom prikazu povijesti filozofije Aviceni i Averroesu pripisuje zaslugu da su Aristotelovu nauku "ponovno iznijeli na svjetlost u potpunosti".

U djelu osobito Avicena važi za Bacona kao "čovjek koji je filozofiju upotpunio do mjere koja mu je bila dosežna" pa je time postao "glavni komentator i prikazivač Aristotela".¹³ Osjetan je doprinos Averroesa i Avicene u razvoju eksperimentalne metode u nauci. Roger Bacon u svojim općim opažanjima o eksperimentu kao osnovu prirodoznanstvenog istraživanja tu metodu nije osnovao, nego ju je samo sistematski prikazao u nešto drugačijem obliku nego ovi filozofi.

Roger Bacon se osvrće na Avicenin *Qanun*: "Ako se kaže da su neki dijelovi medicine teorijski, a drugi praktični, to ne znači da jedan dio medicine podučava, a da je drugi u praksi. Oba dijela medicine su znanost, ali je jedan dio znanost koji se bavi načelima medicine, a drugi kako to primijeniti u praksi."¹⁴

Promatrajući kartezijanski problem kod Avicene, to jest "čovjeka koji lebdi", neki su povjesničari i filozofi poput J. Teichera i E. Gilsona¹⁵ skloni mišljenju da Avicenin stavovi po svojoj originalnosti nadilaze tačku na kojoj je zastao Descartes.

Descartesov *Cogito* ne predstavlja svijet kao takav, kao prosto mišljenje, odnosno misaoni sadržaj, već refleksiju o tom mišljenju, znanje da mislim, to jest upravo samosvijest.¹⁶

¹⁴ Etienne Gilson, *Études sur le rôle de la pensée médiévale dans la formation du système cartésien*, Paris, 1930; report 1951. 175 nl, 282-284 nl.

¹⁵ Intelektualna intuicija je pojam koji Fichte i Schelling koriste za "ja jesam", za razliku od *cogita* kao glavnog principa Descartesove filozofije. Manfred Frank, *Early Romanticism*: u Ameriks, Karl; Sturma Dieter. *The modern subject*, State University of New York Press, Albany, 1995, str. 67.

¹⁶ "Ne mogu da oprostim Descartesu, njemu bi bilo veoma milo, u cijeloj njegovoj filozofiji, da se mogao proći Boga; ali se nije mogao uzdržati da mu ne pripiše da je on dao prvi poticaj da bi se stavio svijet u pokret; poslije toga njemu Bog više ne treba... Descartes nekoristan i nepouzdan... Treba reći uglavnom: 'To se postiže pomoću oblika i pokreta', jer je to istina. Ali reći kakvih, i načiniti spravu, to je smiješno, jer je to nekorisno, i neizvjesno i mučno. A i kad bi to bilo istinito, mi ne smatramo da sva filozofija vrijedi jedan čas truda." Blaise Pascal, *Misli*, Beograd, Bigz, Beograd, 1980, str. 5-56.

Kad bi se moglo iz jednog stavka deducirati raznolikost sadržaja spoznaje, Descartes bi bio u pravu. Međutim svaka se takva dedukcija svodi na pojavljivanje upravo onoga raznolikog sadržaja koji je ograničavanjem danosti bio isključen.¹⁷

Obilje sadržaja baš u zbiljnosti ne proistječe iz razvijanja jednog stavka, nego iz mase preostalog danoga, koja ipak stoji na raspolaganju svijesti koja deducira – kako može *cogitatio* zahvatiti jedan od sebe iz osnova znatno različit svijet protežnosti *extensio*.¹⁸

“Kritički” epistemološki problem pojavljuje se zapravo povijesno od idealističkog pristupa znanju koji zagovaraju filozofi Descartes i Kant.

Pritom nas doslovni identitet argumenata, koje upotrebljava Kant i onih koje upotrebljavaju islamske filozofske škole, doista zapanjuje, kaže J. Teicher.

Dolazimo konačno i do Hegelove pretpostavke da je svijet kontradiktoran sam u sebi, jer je istodobno kontinuiran i diskontinuiran.

Prema J. L. Teicheru,¹⁹ cijeli se razvoj islamske i hebrejske filozofije može promatrati kao trajan i uspješan napor da se razriješi problem antinomija uma.

To je rješenje Kantovsko.

Kant je u svojim antinomijama nastojao pokazati da teza o postanku svijeta, kao i njezina antiteza (da je svijet vječan) imaju jednako opravdanje te je zato rješenje kozmičke zadaće nemoguće.

Kantova transcendentalna arhitektonika zapravo ukazuje na to da se teza i antiteza, tvrdnja i protutvrdnja u antinomijama čistog uma dadu među sobom posve uskladiti – na tlu kritičkog idealizma, s njegovim razlikovanjem pojave i “stvari po sebi”.²⁰

Pojave su samo predstave predmeta koji su to, što su po sebi nama nepoznati. No, sve su pojave tu kao moguće iskustvo.

Prema shvaćanju Averroesa, realne stvari, koje su izvan razuma, zahvaćaju se razumom na drugi način, nego što postoje izvan razuma. Govoreći o svrhovitosti svijeta, Averroes zastupa stanovište slično Plotinu kad kaže da je postojanje zemaljskih stvari i održavanje njihovih vrsta nužno određeno te da ne može biti posljedica slučaja, kako misle mnogi stari filozofi.²¹

Kod Avicene, problem postaje već potpuno skolastički neproziran. Verbalno, on sintezu dvaju suprotnih stanovišta izražava u kontardiktornoj tvrdnji da je svijet istodobno stvoren i vječan.

Na prigovor da su sličnost i sudioništvo stvari u idejama tek pjesničke metafore, kojima se Platon služi zato da premosti jaz između ideje i realnosti, odgovaraju neoplatonovci, da sličnost može biti metafora, ali sudioništvo ne, jer ni sam Aristotel ne može na drugi način razjasniti vezu forme i materije nego inherencijom te vrste. Jedini je mogući odgovor da bitak ideje nije identičan s bitkom egzistencijalnih stvari. Taj problem potanje i samostalnije razrađuje Avicena u svojoj teoriji (racionalnog) vremena i (intuitivnog) trajanja.²²

Avicenin utjecaj na glavne likove kršćanske skolastike, ne samo tomističke nego i augustinovske struje, osobito na Duns Scota, osvijetlio je u nizu studija posebno francuski katolički filozof Etienne Gilson.

Posebno je zanimljivo da je Gilson surađivao s poznatim Louisom Massignonom, čija se obnova doktorskog rada 1920. godine u četiri sveska fokusirala na perzijskog mistika, pisca i učitelja

dva veoma nejednaka elementa, naime na spoznaju stvari kao pojava, a zatim na spoznaju stvari samih po sebi. Dialektika veže oba elementa u suglasnosti s nužnom umskom idejom bezuvjetnoga bitka, pa nalazi, da ta suglasnost nikad ne nastaje drugačije nego s pomoću onoga razlikovanja, koje je dakle pravo.” Immanuel Kant, *Kritika čistoga uma*. Kultura, Beograd, 1970, str. 23.

²⁰ Prema prijevodu S. van den Berga, *Die Epitome der Metaphysik des Averroes*, Leiden, 1924, str. 48.

²¹ *Kitāb al-Najāt*, knjiga II, poglavlje VI, prema engleskom prijevodu F. Rahmana, *Avicena's Psychology*, Oxford, 1952, str. 33-37.

²² Etienne Gilson, *Filozofija u srednjem vijeku*, Demetra, Zagreb, 2011, str. 420-428.

¹⁷ “Najopćenitiji, ali ujedno i najgori utjecaj izvršila je Descartesova filozofija time što je apsolutno rastrgla ono što pripada naprosto zajedno i što se uzajamno objašnjava i pretpostavlja, materiju i duh, i tako razorila veliki opći organizam života te s njime ujedno i viši predala mrtvom, puko mehaničkom nazoru koji je gotovo do najskorijeg doba vladao u svim područjima ljudskog znanja i čak u religiji.” F. W. J. Schelling, *Minhenska propedeutika*, Demetra, Zagreb, 1993, str. 23.

¹⁸ Jacob Teicher (1934), Gundissalino e l'agostinismo Avicennizzante, u: *Rivista de Filosofia neo-scolastica* Vol. 26, No. 3, Pubblicazioni dell' Università Cattolica del sacro cuore, Milano. Vita et pensiero, 1934, str. 252-258.

¹⁹ Metafizičareva analiza lučla je čistu spoznaju a priori na

sufizma Halladža. Godine 1926. L. Massignon postaje direktor islamskih studija na Sorboni.

Avicenino je ime poznato svim kršćanskim filozofima 18. stoljeća, pa čak i kad ga smatraju protivnikom, on je ipak protivnik koji se poštuje zbog njegove moći, a i protivnik o kome je važno voditi računa. Štaviše, on je jedan od najvećih filozofa, kaže Gilson.²³

Italijanski filozof Bruno Nardi pokazao je pak koliko Dante duguje sistemima Avicene i Averroesa. To je učenje o Bogu kao svjetlosti, učenje o Umovima, o utjecaju nebeskih sfera, shvaćanje da je samo razumni dio duše stvoren neposredno i u pravom smislu, učenje o potrebi iluminacije za poimanje.²⁴

²³ Fredrik Koplston, *Srednjovjekovna filozofija*, Bigz, Beograd, 1988, str. 191-205.

A problem antinomije uma – je li svijet vječan ili stvoren – dobio je u Leibniz-Wolffovoj školi rješenje koje, po mišljenju A. M. Goichona, snažno podsjeća na Avicenino.²⁵

Zaključak

Za suvremenu situaciju nije bitno odumiranje filozofskog mišljenja, nego njegova drugačija epistemološka pozicija. Svekoliko znanje nema za zadatak povećanje tehnološke efikasnosti, suprotstavljanje filozofije i drugih znanosti kao da jedna ima praktično značenje, a druga da nema te osnove. U tom smislu Avicena ima značajan utjecaj.

²⁴ A. M. Goichon, *La philosophie d' Avicene et son influence en Europe médiévale*, Adrien – Maisonneuve, Paris, 1951.

Abstract

Influence of Ibn Sina's Philosophy in Europe

Rajka Švrljuga

Abu Ali ibn Sina is one of the greatest philosophers. His work which had the crucial influence on the Western thought was *Al-Shifâ* (Healing), which is a kind of a philosophical *Summa* or encyclopaedia in eighteen volumes. This work is also significant because it skilfully combined Aristotle's teaching with Neoplatonism. This paper offers a brief perception of Avicenna's thoughts and deeds. For the contemporary context, the extinction of philosophical thought is not important, but its different epistemological position is needed.

Keywords: Europe, Avicena, philosophy

الحمد لله حمد استحقته بجلوه شانته وسبحه بحسانته وصلواته على نبيه محمد وآله واصحابه **و** وهو حسبي ونسبي **و** تكلمت
بعض خصل اخواني ومن يلزم مني المتعاقب بما يسير به وسعي ان اصنع في الطب كتابا مشتملا على قواعد الكثرة والجرىة التي لا
تجمع الى الشرح الاختصاصا والى ايضا الاكثر حقه من كمال الاجاز فاسحفته بذلك ورايت ان اكبر اولاد في الامم والعلماء الكبار
في كل قسمي الطب على القسمة النظرية والقسمة العملية فبعد ذلك اكبر اولاد في كليات حكاهم في اولاد وبها المعرفة في كل
شريع ذلك في الامراض الواقعة بخضوعه فاستدركوا ولا يتشبهوا بذلك ومعرفته واما نشأة الاعضاء المفردة البسيطة
فيكون قد سبق في ذكره في الكتاب الاول الكلي وكان ذلك من افرغتها من تشريحه في الاعضاء ابتداء في اكثر المواضع
بالدلالة على كيفية حفظ محنته ثمرد الله بالقول المطلق في كليات مرضه واسبابه وطرق الاستدلال علم وطرق
معالجتها بالقول الكلي ايضا فاذا فرغت من هذه الامور الكلية اقبلت على الامراض الجزئية ودلت في اكثرها اذ
على الحكم الكلي في هذه واسبابه ودلايلها ثم خالصت الى احكام الجزئية ثم اعطت للقانون الكلي المعالجة ثم نزلت
للمعالجات الجزئية بدواد او بسيطة او مركب وما كان سلفه ذكره من اولاد وبها المعرفة ومنفعة الامراض في الطب
الاول وبها المعرفة في الحد والاصابع التي اوي استعملها في كلياتها المتعاقبة واد اوصلت اليه لولا ان كان
وما كان من اولاد وبها المعرفة انما امرى به ان يكون في القرايين الذي اري ان جملة اخرت ذكره من افعاله وقضاؤه وكيفية
خطه ورايت ان افرغ من هذا الكتاب لكتاب ايضا في الامور الجزئية مختص بذكر الامراض التي اوقعت في بعض
عضو معينة وفوق هذا ايضا الكلام في الزينة وان اسلك في هذا الكتاب ايضا مسلك في الكتاب الجزئي الذي قبله
فاذا انتهى بتوفيق الله الصراخ من هذا الكتاب جمعت بعد ذلك كتابا في ارباب من وهذا كتاب لا يسع من يدعي ههنا
الصناعة ويكدر سببه ان لا يكون حله معلوما مما هو طاعته فانه يشتمل على اقل ما لا بد منه للطبيب واما الزيادة
عليه فامر غير مضبوط وان اجره تعالى في الاجل وساعد القدر ان تصب لذل ان تصابا ثانيا واما الآن فاني اجمع هذا
الكتاب واقسمه الى كتب خمسة **الفصل الاول من التعليم الاول من الفصول من الكتاب الاول**
كتاب القانون في علم الطب قيل ان الطب علم يعرف منه احوال بدن الانسان من جهة ما يجه ويؤول عنها كحفظ
الصحة حاصلية وتسمرد زابله ولقائل ان يقول ان الطب ينقسم الى نظري وعملي وانتقد جعلته كله نظرا ذلك لانه علم
وحيد من حبه ونقول لانه بقا لان من الصناعات ما هو نظري وعملي ومن الفلسفة ما هو نظري وعملي وبغلا ان
من الطب ما هو نظري ومنه ما هو عملي ويكون المراد في كل قسم بلغة النظرية والعملية بشا الاختلاف الان لبيان اختلاف
المراد في ذلك الا في الطب فاذا قيل ان من الطب ما هو نظري ومنه ما هو عملي فلا يخاف ان يقن ان مراده من فقه هو ان اجتمعي
الطب هو تعلم العلم والقسمة الاخر هو المباشرة للعمل كما يذهب اليه وهم كثر من الباشاين على هذا الموضوع فيخرجون
ان تعلم ان المراد من ذلك شي اخر هو انه ليس ولا واحد من قسمي الطب لاعمال لكن احدهما علم اصول الطب والاخر علم كيفية
مباشرة في بعض الاول منها باسم العلم او باسم النظر وبعض الاخر باسم العمل فيعني بالنظر منه ما يكون التعليم فيه
مفيدا لا اعتقاد فقط من يتعلمه يتعرف لبيان كيفية عمل مثله يقال في الطب ان اصناف الحيات ثلاثة وان الامراض
وتعني بالعمل بالاعمال بالافعال والامرولة الحركات اليه نية بل القسمة من علم الطب الذي يفيد التعليم فيه زيادة للعلم الذي
متعلق ببيان كيفية عمل مثل ما يقال في لفظ الاول ارام للآخرة ببيان يقرب اليها في الابتداء ما يروى ويورد ويذكر

Handwritten marginal notes in Arabic script, likely a commentary or continuation of the main text.